

ПОЛІСЕМІЯ ТА СИНОНІМІЯ ЯК ОСОБЛИВІ ТИПИ ПАРАДИГМАТИЧНИХ ВІДНОШЕНЬ В ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНІЙ ГРУПІ НАЙМЕНУВАНЬ ОСІБ ЗА РОДОМ ЗАНЯТЬ

Словниковий склад мови можна розглядати як складну систему взаємозв'язаних і взаємозалежних одиниць, відношення між якими розкриваються при дослідженні протиставлень, що характеризують їх. Системний характер мови виявляється, в першу чергу, у розподілі слів за деякими семантично об'єднаними лексичними групами – лексико-семантичними парадигмами. Індивідуальна семантика слова розкривається через його протиставлення іншим членам парадигм, до яких воно входить, за певними істотними ознаками.

Парадигматичні відношення – відношення вибору, асоціації, що ґрунтуються на подібності й відмінності позначувальних і позначуваних одиниць мови [1, с. 80]. Як вияв парадигматичних відношень у мові можна розглянути явища полісемії та синонімії.

Узагальнення, властиві людському мисленню, неминуче відображаються у мові, і одним із проявів цієї закономірності є полісемія. Під полісемією розуміють здатність слова мати одночасно декілька значень, тобто позначати різні класи предметів, явищ, дій, процесів, ознак і відношень.

До полісемічних назв осіб за родом занять можна віднести наступні: *укр. майстер*: 1) фахівець з якого-небудь ремесла; 2) керівник окремої ділянки виробництва; 3) той, хто досяг високої майстерності, досконалості в своїй роботі, творчості; 4) те саме, що [тесляр](#) [2, с. 599]; *укр. купець*: 1) власник торговельного підприємства, особа, що займається приватною торгівлею; 2) заст. покупець [2, с. 402]; *англ. captain*: 1) командир корабля або літака; 2) офіцерське звання досить високого рангу; 3) той, хто керує командою або групою людей; 4) той, хто є власником великої компанії або має важливу посаду [3, с. 217]; *англ. doctor*: 1) особа з вищою медичною освітою, яка лікує

хворих; 2) той, хто має вищий учений ступінь, який присуджується на підставі захисту дисертації [3, с. 460].

Деякі іменники жіночого роду – найменування за родом занять: *напр.*, *ковалиха*, *попада* – вживались (і вживаються, відповідно до словників) для позначення дружин осіб, які займалися діяльністю, що традиційно вважалася чоловічою.

Лексична синонімія протиставлена полісемії, – у цьому випадку декілька синонімічних найменувань відображають у мові один і той же позамовний зміст. Під синонімією розуміють тип семантичних відношень, який полягає у повному або частковому збігу їх значень [4, с. 446].

Значна кількість найменувань осіб за родом занять об'єднується в синонімічні ряди: *укр. мірошник, мельник* – «власник млина або той, хто працює в млині»; *укр. пастух, чередник, свинопас, лиман, вівчар* – «той, хто пасе стадо, череду, отару і т.ін.», *англ. cobbler, shoemaker* – «майстер, що шиє і лагодить взуття», *англ. writer, hack, scribbler* – «письменник»).

Відтак, полісемія властива найменуванням осіб за родом занять, але незначною мірою, більшість же назв є однозначними. Натомість, синонімія широко представлена серед назв осіб за родом занять.

Література

1. Ткаченко О. Г. Системні відношення в мові / О. Г. Ткаченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2007. – Вип. 1. – С. 80-83.
2. Словник української мови: в 11 томах / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – Том 4. – К.: Наукова думка, 1973. – 840 с.
3. Longman Dictionary of Contemporary English / [director, Della Summers]. – England: Pearson Education Limited, 2007. – 1950 p.
4. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2002. – 709 с.